

Essay

Politiske forlig og deres påvirkning af det danske demokrati

Af Flemming Juul Christiansen, Lektor
Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv, Roskilde Universitet

Magtudredningen 2.0

Demokratiet og de politiske forlig

En stor og vigtig del af dansk lovgivning bliver aftalt af partier i Folketinget i politiske forlig. De bygger på nogle normer udviklet langt tilbage i historien, som binder forligspartierne over tid til den aftalte politik (Pedersen 2011). Forligspartier er med i følgegrupper og har typisk veto-ret, hvis der skal ske forandringer, mens forliget gælder (Frandsen 2008; Christensen 2024). Forligene er på den måde en veletableret og forpligtende måde at samarbejde på for partier, som ellers konkurrerer om vælgere og står for forskellige synspunkter (Christiansen 2008). I februar 2021 blev der optalt 115 gyldige forlig (Christiansen 2022: 315).

Demokratikommisionen (2020:18) vurderer imidlertid, at forligsnormen i Folketinget ikke 'tager tilstrækkeligt hensyn til åbenhed og en bred forankring af lovarbejdet.' De mener, at forligene afkobler eksterne parter og Folketinget for meget fra beslutningsprocessen. Det kan gå ud over den politiske deltagelse og den offentlige debat, men også kvaliteten af beslutningerne. Tilsvarende anfører Bo Smith-udvalget (2015: 70), at flere forlig på flere områder fører til mere lukkede processer, som afkobler Folketinget og flytter dele af den politiske kontrol til skiftende forligskredse. Koch (2016) mener ligeledes, at forligspraksis fortrænger folketingsbehandlingen. Der har også været nuværende og tidligere folketingsmedlemmer, som har kritiseret forligskulturen. Som løsning foreslår Demokratikommisionen, at der indføres solnedgangsklausuler i forligene.

Dette essay har til formål at vurdere fordele og ulemper ved de politiske forlig i et demokratisk perspektiv og herunder vurdere forslaget om solnedgangsklausuler som en fast praksis.

Den klassiske definition af demokrati handler om styre ved folket (Coppedge m.fl. 2020: 27). Grundloven sætter rammen om vores danske demokrati. Vælgerne stemmer på partier til Folketinget, som vedtager lovene, og hvor der ikke må være et flertal imod regeringen. Forlig er med til at sætte de valgte politiske partier i stand til at træffe beslutninger om politik. Derudover påvirker de ikke nævneværdigt den demokratiske kerne, som handler om retfærdige valg og frihedsrettigheder.

Kvaliteten af et demokrati i praksis hænger dog også sammen med nogle andre vigtige dimensioner og normer, som både kan understøtte og være i konflikt med hinanden (Sjöblom 1999; Coppedge m.fl. 2020: 29). I 'majoritære demokratier' vedtager et parti det meste uden at

inddrage oppositionen (Lijphart 2012). Mange smalle forlig - hvor regeringen indgår forlig med partier inden for sin egen blok – er et majoritært træk. 'Konsensusdemokratier' har omvendt en bred inddragelse af partier og grupper i samfundet (Coppelledde m.fl. 2020: 29; Lijphart 2012). Det harmonerer med brede flertalsregeringer som den danske SVM-regering, der blev dannet i 2022. Det gælder også for de brede forlig, som bliver indgået hen over midten.

Demokrati handler desuden om politisk deltagelse og inddragelse af civilsamfundet. Borgere skal kunne være med i og påvirke de politiske beslutninger. Beslægtet bør der være en offentlig debat med deliberation af vigtige forslag, som kan påvirke indholdet af de vigtige beslutninger i samfundet (Coppelledde m.fl. 2020). Forlig kan påvirke udfoldelsen af disse normer om deltagelse og deliberation.

Forlig som samarbejdende folkestyre

I litteraturen om mindretalsregeringer står Weimarrepublikken i Tyskland 1919-33 og den 4. franske Republik (1946-58) som skrækeksempler på ineffektiv beslutningskraft. Indtil SVM-regeringen har Danmark typisk haft mindretalsregeringer dannet med udgangspunkt i 'rød' eller 'blå blok'. De politiske forlig er en ramme for langsigtede aftaler, som alligevel gør det muligt for en dansk regering at samarbejde med andre partier om sin lovgivning og andre initiativer. Forlig er med til at få 'humlebien til at flyve' (jf. Green-Pedersen 2001).

En opgørelse fra 2021 (se tabel 1) viser, at omtrent fire ud af fem af forligene (Finansministeriet 2021; Christiansen 2022: 317) indgået de foregående år var 'brede', dvs. rummede partier fra begge blokke, men dog sjældnere alle partier. Den resterende femtedel forlig var 'smalle', dvs. indgået med samme blok. Forlig støtter dermed op om Danmark som et overvejende konsensusdemokrati eller et 'samarbejdende folkestyre'. Blokpolitik og majoritært demokrati findes dog også og kan variere hen over forskellige valgperioder (Green-Pedersen og Skjæveland 2020). Under VKO-flertallet fra 2001 til 2011 var op mod halvdelen af de politiske forlig f.eks. indgået smalt (Christiansen 2009).

Tabel 1: Forlig indgået mellem 2019 og 2021. Ikke covid-19 relateret¹.

Antal	Brede	Smalle	EL	ALT	SF	S	RV	V	KF	LA	DF	NB	Alle
105	83	22	76	68	96	105	102	77	76	42	49	31	15

Tabellen har placeret partierne tilnærmelsesvis fra venstre til højre. Partier ideologisk tæt på regeringen i begge retninger er mere med i forlig end partier længere væk. Fløjene er dog også med, selvom det for en socialdemokratisk regering især gælder venstrefløjen. Indgåelsen af forlig er dermed udpræget pluralistisk. Dvs. den inddrager bredt Folketingets forskellige partier på forskellige områder. Kun regeringspartiet var som det eneste med i alle forlig. Ingen partier er udelukket hele tiden.

De politiske forlig og mulig afkobling af Folketinget

Den første magtudrednings arbejdsgrundlag var en bekymring for, om den politiske beslutningsproces var gledet væk fra Folketinget over til organisationer, kommuner, EU, embedsværket, domstole m.fl. Magtudredningen nåede dog delvis frem til en modsat konklusion. En række reformer, bl.a. af arbejdsmarkedet, viste, hvordan regeringen og Folketingets partier havde aftalt store ændringer i den førte politik uden om arbejdsmarkedets parter. Desuden var Folketinget blevet styrket med faste udvalg og øget økonomisk støtte. Forligs betydning for Folketingets inddragelse blev ikke analyseret selvstændigt (jf. Damgaard 2005).

Når mere politik bliver aftalt af de politiske partier, kommer vi tættere på det ideal, som kaldes 'den parlamentariske styringskæde'. De politiske partier har opnået det demokratiske mandat fra vælgerne, og forlig gør dem i stand til at træffe effektive beslutninger sammen med regeringen. Demokratikommisionens (2020,57) handler også om, at de valgte politiske partier er svækkede som folkelige bevægelser, ligesom der er målt faldende tillid til Folketinget blandt vælgerne.

¹ Optalt fra Finansministeriet 2021.

I Folketingets udvalg er det også partierne, der samarbejder og er i konflikt med hinanden. Udvalgene repræsenterer ikke 'deres område' over for de øvrige udvalg og Folketinget som helhed. I Folketingets udvalg foregår der heller ikke egentlige forhandlinger om lovforslag. Ifølge Frandsen (2008) kunne det forekomme indtil en gang i 1970'erne, men ikke siden. Forhandlinger vil typisk finde sted på møder hos ministeren og involvere ordførere på det pågældende område fra de partier, ministeren af politiske grunde ønsker inddraget, men ikke alle indvalgte partier i Folketinget. Det kunne f.eks. socialministeren og nogle af partiernes socialordførere. Der kan også være forhandlinger på tværs af områder, hvor der ofte medvirker partiledere. Forskning i en række landes parlamenter tyder på, at egentlige politiske forhandlinger i udvalg er en sjældenhed (Siefken og Rommetvedt 2021).

Opgørelser viser, at tiden fra fremsættelse til vedtagelse af et lovforslag er faldet fra omtrent 80 dage i nulserne til under 50 dage mellem 2019 og 2022 (Herby 2023). Vi har endnu ikke empirisk belæg for, om kortere sagsbehandling og decideret hastelovgivning hænger sammen med politiske forlig. Forligspartier kan have en interesse i at forkorte det tidsrum, hvor oppositionen til forliget og eksterne parter kan komme med indvendinger. En forligsforhandling kan desuden føre til en indrømmelse, som kræver et lovforslag. Hvis det bliver fremsat i løbet af folketingsåret og ikke ved dets begyndelse, så vil der være kortere tid tilbage til at behandle det. Denne delvise afkobling af Folketingets formelle rolle, og af eksterne parter til at påvirke, svækker mulighederne for deltagelse og offentlig deliberation, der som nævnt forud udgør vigtige demokratiske idealer.

De politiske forlig og mulig afkobling af organisationer og andre eksterne parter

En svag regering kan risikere at måtte fremlægge vigtige lovforslag for Folketinget, uanset at der ikke er flertal på forhånd. Det var i et vist omfang tilfældet for den smalle Venstre-regering fra 2015 til 2016. Ellers har regeringer typisk en interesse i, at lovforslagene er politisk 'forbehandlede', hvilket kan ske i regi af en flertalsregering eller i de politiske forlig. Når disse lovforslag kommer i høring, bliver det sværere for organisationer og andre eksterne parter at ændre afgørende på lovforslagene. Organisationer, som søger indflydelse, er dermed i højere

grad henvist til at påvirke Folketingets partier forud for forhandlinger om politiske forlig, eller de kan efterfølgende prøve at påvirke forligspartier til at opnå ændringer.

Kommissioner og lovforberedende udvalg er en anden form for forbehandling. Her er organisationer og eksterne parter typisk repræsenteret sammen med eksperter og embedsmænd og sjældnere politikere. Denne form var tidligere så almindelig, at den norske politologi Stein Rokkan (1987 [1966]) mente, at 'stemmer tæller, men ressourcer afgør'. I slutningen af 1970erne var over halvdelen af lovgivningen forberedt i et udvalg (Binderkrantz m.fl. 2014). Den andel er siden faldet markant til omtrent 14 procent i 2012. Imens er andelen af love, som skyldes politiske forlig, steget markant (Christiansen 2008).

Trepartsforhandlinger findes fortsat indimellem. I 2024 er der f.eks. indgået en omfattende grøn trepartsaftale mellem regeringen og en række erhvervs- og miljøorganisationer, hvor der er mange økonomisk og miljømæssige interesser i spil. Tidligere kunne betydningsfulde organisationer forvente at være med i lovforberedelsen af alle vigtige spørgsmål, som angik dem. Nu er det en taktisk beslutning, hvornår regeringen ser en interesse i at have organisationerne med (Christiansen og Klitgaard 2020).

Så det er ikke nyt, at en stor og vigtig del af lovgivningen er politisk forberedt, allerede inden der fremsættes et lovforslag. Det nye er, at processen er blevet mere partipolitisk og ikke indtager de eksterne parter så meget som tidligere. Forligene er snarere symptom end årsag. De hænger sammen med skiftende regeringers behov for at manøvrere politisk og kunne give indrømmelser til andre partier for at opnå flertal i et partisystem med mange partier (Christiansen 2008).

De politiske forlig og mulig afkobling af offentlig deliberation

Loftager (2004) bemærkede i regi af den første magtudredning, at store reformer ofte indgik i finanslovsaftaler og kom pludseligt. Det begrænsede den forudgående drøftelse i offentligheden af reformerne. Christiansen og Seeberg (2016) fandt frem til, at forligspartier - sammenlignet med partier uden for et forlig - er mindre tilbøjelige til at tale om emner i offentligheden, efter at de har indgået forlig om dem. Det indgår i overvejelser for eller imod at indgå forlig, at forligspartierne skruer ned for kritik af regeringen. Et oppositionsparti sælger muligheder

for at kritisere og opnå en offentlig profil på et emne og måske opnå stemmer ved næste valg, når det indgår forlig. Til gengæld opnår det politiske indrømmelser og bliver en del af forligskredsen med de privilegier, der følger med i form af veto og følgegrupper. Især brede forlig tager brodden af de emner, som ellers ville kunne mobilisere modsætninger mellem tilhængere af de politiske blokke og skabe polarisering.

Det tyder dermed på, at politiske forlig reducerer samtalen i offentligheden om emner, hvor der findes et forlig. Den manglende offentlighed kan føre til, at færre løsningsmodeller bliver overvejet på samfundets problemer. Det kan reducere vælgerens forståelse for de politiske løsningsmodeller. På den anden side så er der politisk offentlighed forud for forligsindgåelse, og forliget kan måske opfattes som en form for konklusion på denne offentlige debat, som derefter aftager.

Solnedgangsklausul som løsning?

Demokratikommisionen (2020: 57) er enig i, at politiske forlig fører til stabil lovgivning, men vil gerne modvirke afkoblingen af Folketinget og eksterne parter. Konkret foreslår de 'solnedgangsklausuler' i forligsaftalerne, altså at forligene har en indbygget udløbsdato, hvor de enten forlænges eller åbnes for nye forhandlinger. Ideen er, at så kommer Folketinget og eksterne parter hyppigere på banen igen.

Nogle forlig har allerede i dag en solnedgangsklausul. Ud af 115 gældende forlig i februar 2021, indeholdt omtrent hver femte en udløbsdato (Christiansen 2022: 315). De øvrige er fortløbende og gælder, indtil den samme eller en udvidet forligskreds aftaler et ny forlig. Vetoretten betyder, at ændringer aftalt uden om et forligsparti først kan træde i kraft efter et valg. Et parti kan først opsigte et forlig med virkning efter et folketingsvalg. Et forlig kan også falde bort, fordi forligspartierne har mistet deres flertal. Brede forlig har dermed bedre chancer for at holde længe og hen over flere folketingsvalg (Christiansen 2022: 316).

Langsigtede politiske forlig reducerer generelt usikkerheden forbundet med mindretalsregeringer og skiftende flertal. En vigtig egenskab ved forlig er at overbevise samfundsaktører om stabiliteten af lovgivning og reformer. Selvom forlig hverken er nævnt i grundloven eller Folketingets forretningsorden og kun bygger på stærke normer, så er forligsbrud yderst sjældne.

Så forlig forøger forudsigeligheden for borgere og virksomheder, inden de f.eks. beslutter sig for at investere. Reformen om pensioner eller grøn omstilling påvirker store gruppers økonomiske interesser og muligheder. Et forlig uden en udløbsdato vil forpligte forligspartierne endnu stærkere til den aftalte politik end et med, fordi bindingen i udgangspunktet gælder i længere tid. Det kan indgå som en forudsætning for et forlig, og for indholdet og 'dybden' af et forlig, om det har en udløbsdato eller ikke.

En binding til en solnedgangsklausul kan dermed forhindre nogle forlig i at blive indgået eller nå deres politiske målsætninger. En pligt til at genåbne forlig efter en årrække vil åbne for, at eksterne parter kan komme ind igen, men udløbsdatoen kan også bruges af organiserede interesser til at samle modstand mod en reform, når den atter åbnes. Sådanne nye forhandlinger vil stadig især foregå mellem partiledere og ordførere og næppe inddrage Folketingets udvalg mere end nu. Genåbning af forlig giver dog god mening på områder, hvor der sker mange forandringer, og der kan være et ønske om fra tid til anden at sætte en ny retning.

Om en udløbsdato i et forlig er hensigtsmæssig eller ej afhænger derfor af politikområdet og er først og fremmest et politisk valg. På den vis bør beslutningen om en solnedgangsklausul tages fra sag til sag fremfor på forhånd og ligger formentlig fortsat bedst hos de politiske partier. Forligspartierne bør træffe bevidste beslutninger, om den aftalte politik har brug for forpligtelser på meget langt sigt, eller om den kan nøjes med en binding indtil en fastlagt udløbsdato. Måske er der nu nogle forlig, hvor manglende opmærksomhed er grunden til, at der ikke er sat en solnedgangsklausul ind i forligsteksten.

Afrunding og forslag til empiriske undersøgelser i regi Magtudredningen 2.0

Der er en række demokratiske gevinster forbundet med, at det danske politiske system har udviklet stærke forlignormer. De udgør hjørnestenen i, at danske mindretalsregeringer er i stand til at træffe effektive beslutninger om store reformer, der skal gælde mange år frem. Det sker i samarbejde med forskellige oppositionspartier. Praksis for forlig understøtter en betydelig grad af pluralisme, idet ingen partier systematisk er udelukket, selvom partier i og rundt om centrum er bedst repræsenteret. Størsteparten af de politiske forlig indgås hen over

midten. Disse brede og langsigtede forlig medvirker til at løse store samfundsproblemer. Det giver forudsigelighed for borgere og virksomheder, som skal planlægge. Et fast krav om solnedgangsklausuler i politiske forlig vil gøre det vanskeligere at fastholde denne stabilitet i sin fulde udstrækning.

Hvis forligene ikke fandtes, eller hvis de blev afsvækket til kun at gælde kortvarigt, så er det ikke givet, at der vil kunne træffes lige så vigtige og langvarige beslutninger som nu. Så Jørgen Grønnegård Christensen gør ret i at kalde forligene for 'stærkt bevaringsværdige' (Demokratikommissionen 2020: 57).

Der er dog samtidig noget om de problemer ved politiske forlig, som Demokratikommissionen nævner. Den politiske forbehandling reducerer den forudgående inddragelse af eksterne parter, mindsker den offentlige debat efter forligsindgåelsen, ligesom Folketingets udvalg først inddrages formelt på et sent tidspunkt i beslutningsprocessen, hvilket dog også gælder for lovforslag forberedt i et lovforberedende udvalg eller for en flertalsregering.

Som nævnt ovenfor mangler vi at afklare, om forligsindgåelsen selvstændigt medvirker til kortere sagsbehandlingstid i Folketinget. De politiske forligs demokratiske styrke består i, at langsigtet politik bliver besluttet af de folkevalgte politiske partier. Men Folketinget skal også kontrollere magthaverne. Vi mangler empirisk viden om, hvorvidt eller hvordan forligspartier løfter det ansvar. Vi ved, at folketingsmedlemmer for regeringspartier stiller langt færre spørgsmål end medlemmer fra oppositionen (Eissler et al. 2023). Så stiller forligspartier spørgsmål, mest som er de regerings- eller oppositionspartier? Forligspartier kan også kontrollere regeringen internt i forligskredsen i regi af følgegrupper og som spørgsmål til ministeriet uden om Folketinget. Det vil bl.a. kunne undersøges med kvalitative interviews med nuværende eller tidligere ordførere fra forligspartier.

Litteratur

- Binderkrantz, Anne Skorkjær, Peter Munk Christiansen og Helene Helboe Pedersen. *Organisationer i politik*. Hans Reitzels Forlag, 2014.
- Bo Smith-udvalget. *Embedsmanden i det moderne folkestyre*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2015.
- Christensen, Jørgen Grønnegård. *Forligsparlamentarismen, ministerstyret og centraladministrationen*. Essay til Magtudredning 2.0., 2024.
- Christiansen, Flemming Juul. *Politiske forlig i Folketinget: Partikonkurrence og samarbejde*. Politica, 2008.
- Christiansen, Flemming Juul. "Blokpolitik under VK-regeringen?" I Jørgen Elklit og Jens Blom-Hansen (red.): *Perspektiver på politik: Bidrag til samfundsdebatten*. Systime Academic, 2009. 212-217.
- Christiansen, Flemming Juul. "Danish Consensus Democracy: Legislative Competition and Cooperation." In Peter Aagaard Nielsen and Jesper Olsen (eds.): *Public Law: Insights into Danish Constitutional and Administrative Law*. Hans Reitzels Forlag, 2022. 299-327.
- Christiansen, Flemming Juul, and Henrik Bech Seeberg. "Cooperation Between Counterparts in Parliament from an Agenda-Setting Perspective: Legislative Coalitions as a Trade of Criticism and Policy." *West European Politics* 39.6 (2016): 1160-1180.
- Christiansen, Peter Munk og Michael Baggesen Klitgaard. "Imperiet slår igen: handlemuligheder og reformbeslutninger." *Politica* 52.2 (2020): 186-203.
- Coppedge, Michael, John Gerring, Adam Glynn, Carl-Henrik Knutsen, Staffan I. Lindberg, Daniel Pemstein, Brigitte Seim, Svend-Erik Skaaning, and Jan Teorell. *Varieties of democracy: Measuring Two Centuries of Political Change*. Cambridge University Press, 2020.
- Damgaard, Erik. *Folkets styre. Magt og ansvar i dansk politik*. Magtudredningen/Aarhus Universitetsforlag, 2003.
- Damgaard, Erik. "Parlamentarisk konflikt og samarbejde." *Politica* 37.4 (2005): 385-393. Demokratikommissionen. *Er demokratiet i krise? Analyser og anbefalinger til at styrke demokratiet i Danmark*. Dansk Ungdoms Fællesråd, 2020.
- Eissler, Rebecca, Christoffer Green-Pedersen, Matt W. Loftis, Peter Bjerre Mortensen, P. B., and Annelise Russell. "The Partisan Context of Parliamentary Questions: A Study of Opposition Behavior in the Danish Parliament." *Acta Politica* 58.2 (2023): 359-378.

- Finansministeriet. *Svar på spørgsmål 242 fra Finansudvalget*, 2021.
- Frandsen, Aage. *Lovgivningsprocessen i praksis*. Jurist- og Økonomiforbundets forlag, 2008.
- Green-Pedersen, Christoffer. "Minority Governments and Party Politics: The Political and Institutional Background to the "Danish Miracle"." *Journal of Public Policy* 21.1 (2001): 53-70.
- Green-Pedersen, Christoffer og Asbjørn Skjæveland. "Blokpolitik og nye politiske emner. Hvordan går det med samarbejds mønstrene i Folketinget?" *Politica* 52.3 (2020): 311-330.
- Herby, Jonas. "En forhastet lovgivning." *Administrativ Debat* 2023.2 (2023): 18-24.
- Klemmensen, Robert. "Forlig i det danske folketing 1953-2001." *Politica* 37.4 (2005): 440-452.
- Koch, Pernille Boye. "Forlig fortrænger folketingsbehandlingen." *Altinget| Embedsværk* (2016).
- Lijphart, Arend. *Patterns of Democracy*. Yale University Press, 2012.
- Loftager, Jørn. *Politisk offentlighed og demokrati i Danmark*. Magtudredningen/Aarhus Universitetsforlag, 2004.
- Pedersen, Helene Helboe. "Etableringen af politiske forlig som parlamentarisk praksis." *Politica* 43.1 (2011): 48-67.
- Rokkan, Stein. "Stemmer teller, ressenser avgjør. Refleksjoner over territorialitet versus funksjonalitet i norsk og europeisk politikk." I Bernt Hagtvet (red.): *Stat, nasjon, klasse. Universitetsforlaget*, 1987 [1975]. 206-215.
- Siefken, Sven T., and Hilmar Rommetvedt. "A Black Box that Deserves More Light: Comparative Findings on Parliamentary Committees in the Policy Process." In Sven T. Siefken and Hilmar Rommetvedt (eds.): *Parliamentary Committees in the Policy Process*. Routledge, 2021. 9-37.
- Sjöblom, Gunnar. "Nogle demokratiske normer og deres relationer." I Uffe Jakobsen og Morten Kelstrup (red.): *Demokrati og demokratisering: Begreber og teorier*. Politiske Studier, 1999. 219-237.

Magtudredningen 2.0: Essay-serien

En central del af Magtudredningen 2.0 er en bred inddragelse af forskere, hvis forskning kredser om et eller flere af magtudredningens temaer. Som led i projektet blev der i foråret 2024 afholdt 15 forskerworkshops, hvor oplægsholdere efterfølgende blev inviteret til at omarbejde deres oplæg til et essay. Essay-serien er forfatternes perspektiver på centrale tematikker for en dansk magtudredning og har forfatterne som afsender.

Dette essays er en del af tema 2 i Magtudredningen 2.0's forskningsplan: "Hvad er vilkårene for Folketingets arbejde i det 21. århundrede?"

Kommissoriet for Magtudredningen 2.0 afspejler en opfattelse af et stigende pres på folketingsmedlemmerne og en stigende kompleksitet i lovgivningsarbejdet. Dette tema sætter fokus på folketingsmedlemmerne og deres arbejdsvilkår, motivationer og forståelser og spørger i hvilken grad disse udgør en udfordring for demokratiets legitimitet og levedygtighed. Temaet handler om, hvilke motivationer og problemforståelser (eksempelvis opfattelser af politiske emner og borgerne), der driver de folkevalgte samt hvordan magtforholdene er i de parlamentariske processer. Temaet undersøger også i hvilken grad ændrede rammevilkår som personificering og professionalisering udfordrer politikernes mulighed for at levere effektiv og retfærdig problemløsning. Sidstnævnte handler både om de enkelte politikeres arbejdsvilkår og systematiske skævheder i muligheden for at udføre hvervet på tværs af f.eks. køn, socioøkonomi og etnicitet.